

В. І. Труба
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова,
Одеса, Україна

ВСТАНОВЛЕННЯ РЕЖИМУ ОКРЕМОГО ПРОЖИВАННЯ ПОДРУЖЖЯ (ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ)

Однією з новел сімейного законодавства, які з'явилися з прийняттям нового Сімейного кодексу України, стала норма про встановлення режиму окремого проживання подружжя.

Інститут окремого проживання подружжя (сепарація) має давню історію. Так, в Російській Імперії не допускалося укладення жодних зобов'язань чи вчинення актів між подружжям, які б розривали шлюб без суду, тільки за взаємною згодою подружжя. Цивільним відомствам, а також священнослужителям заборонялося затверджувати, посвідчувати такі зобов'язання чи акти та писати розлучні листи (ст. 46, 103 Зводу законів цивільних Російської Імперії) [1]. Водночас римо-католицька церква, заперечуючи розлучення, допускала «відлучення від стола і ложа» — окреме проживання подружжя (*separatio quodam mensan et torum*), яке не прирівнювалося до розірвання шлюбу, однак дозволяло подружжю жити окремо [2, с. 513]. Між тим, це положення піддавалося критиці з боку російських науковців. Так, Д. І. Мейер зазначав, що якщо в певних випадках римо-католицька церква визнає за необхідне допустити фактичне розлучення подружжя, то краще б їй в таких випадках допустити припинення шлюбу, оскільки фактичне розлучення подружжя насправді має те саме значення, що й припинення шлюбу, а між тим воно не допускає укладення нового шлюбу, і, відповідно, супроводжується всіма незручностями заборони шлюбу [3, с. 373].

В сучасному вітчизняному законодавстві за заявою подружжя або позовом одного з них суд може постановити рішення про встановлення для подружжя режиму окремого проживання у разі неможливості чи небажання дружини і (або) чоловіка проживати спільно. Режим окремого проживання припиняється у разі поновлення сімейних відносин або за рішенням суду на підставі заяви одного з подружжя (ст. 119 СК України).

Слід зауважити, що розробник СК України — З. В. Ромовська — не бралася прогнозувати, чи часто використовуватиметься стаття 119 СК [4, с. 245]. На сьогодні такі справи с не досить поширеними і, на жаль, статистика щодо розгляду таких справ не ведеться. Непопулярність застосування режиму окремого проживання подружжя пояснюється не відсутністю знань про процес і наслідки застосування такого режиму, а вадами законодавчого регулювання процесу і наслідків застосування режиму окремого проживання подружжя.

На думку З. В. Ромовської, «сепарація — це лише крок до розірвання шлюбу, але ще не саме розірвання. Адже ті, що розійшлися, ще не розлучилися, і це створює надію на примирення і тому певною мірою вигідне для тих, у кого є діти» [4, с. 245]. Однак сама ж розробниця досить широко в подальшому тлумачить положення статті 119 і передбачає, що сепарація може бути використана і не як «проміжок» між шлюбом і розлученням, [4, с. 245-247].

Як бачимо з положень ст. 119 СК України, режим окремого проживання може бути застосовано, як у разі неможливості дружини і (або) чоловіка проживати спільно, так і у разі небажання дружини і (або) чоловіка проживати спільно. Тобто за логікою закону, не обов'язково неможливість проживання може бути пов'язана з бажанням розірвати шлюб.

Однак, чоловік і жінка, які є подружжям, не порушуючи правил про спільне вирішення питань життя сім'ї, можуть мати різне місце проживання відповідно до законодавчого принципу вільного вибору місця проживання (ст. 33 Конституції України, ст. 29 ЦК України). І для цього немає необхідності застосовувати режим окремого проживання подружжя.

На нашу думку, режим окремого проживання має встановлюватися тільки тоді, коли бажання одного або обох з подружжя жити разом серйозно порушене. Це, наприклад може бути тоді, коли фактичне окреме проживання подружжя на момент подання заяви до суду одним з них або обома тривало певний час, що має бути зафіксовано в законі, тоді, коли обов'язки подружжя у сімейних відносинах, шлюбі та сім'ї не виконуються, що на сьогодні закріплено в сімейному законодавстві тощо.

Встановлення режиму окремого проживання (сепарації) не є підставою для позбавлення їх статусу подружжя, а, отже, не тягне тих правових наслідків, які тягне розірвання шлюбу,

зокрема не дає право подружжю на укладення нового шлюбу, не виключає подружжя з числа спадкоємців першої черги тощо.

Існує й певна суперечність в процесуальних аспектах застосування режиму окремого проживання подружжя. Так, ст. 119 СК України встановлює, що до суду можуть подаватися заява подружжя або позов одного з них щодо розгляду питання про встановлення для подружжя режиму окремого проживання. Однак, відповідно до ст. 234 ЦПК України справи про встановлення режиму окремого проживання за заявою подружжя розглядаються судом у порядку окремого провадження. Пропонуємо доповнити ЦПК України положенням про те, що справи про встановлення режиму окремого проживання можуть розглядатися за позовом подружжя. Запровадження такої норми може стати альтернативою встановленій ч. 5 ст. 191 ЦПК України щодо відкладення розгляду справи про розірвання шлюбу і призначення подружжю строк для примирення.

Використані джерела:

1. Свод Законов Российской Империи. Т. 10. Ч. 1. Свод Законов гражданских. -Издание 1914 года. - Петроград : Государственная типография, 1914.
2. Владимирский-Буданов М. Ф. Обзор истории русского права. – М.: Издательский дом «Территория будущего», 2005.
3. Мейер Д. И. Русское гражданское право (в 2-х ч. Часть 2). По исправленному и дополненному 8-му изд., 1902. М.: Статут (в серии «Классика российской цивилистики»), 1997.
4. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України. Науково-практичний коментар — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003

